List 36. **NOVICE** Tečaj XLVIII.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemaje za celo leto 3 gld. 40 kr. za pol leta 1 gld. 70 kr. za četrt leta 90 kr pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrt leta 1 gld. 10 kr.

V Ljubljani 3. septembra 1890.

Obseg: O mlinu, ki melje storže. — Program. — Premisleki po sklenenem letošnjem učiteljskem tečaji v Grmu. — Poučen izlet na grajščino Rakovnik in Mokronog. — Razne reči. — Vprašanja in odgovori. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

O mlinu, ki melje storže.

Slovenci prideljujejo prav veliko turščice (koruze ali debelače), obrobkane storže pa znajo le malokje koristno uporabljati. Največkrat jih pomečejo kar na gnoj in le redkokrat jih porabijo za kurjavo. Praktični Amerikanci pa zmeljejo turšične storže ter jih potem pokrmijo. To bi tudi mi svetovali našim gospodarjem, ker

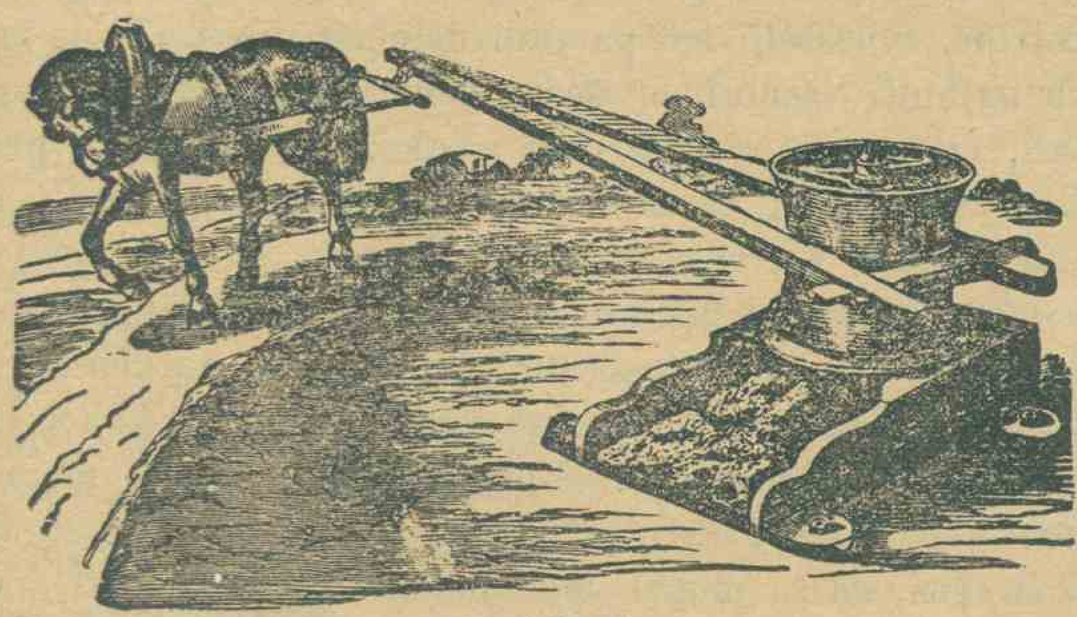

Podoba 1.

ravno ob selanjih slabih časih ne sme gospodar zametati prav nobene reči, katera mu utegne koristiti. Tako krmo bi priporočali posebno Kraševcem, katerim vedno primanjkuje poklaje. Prepričani smo, da bi bili uže davno krmili s storži tudi pri nas, da jih je bilo lahko zdrobiti. Amerikanci so izumili za to delo poseben mlin (glej podobo 1.), s katerim se storži prav hitro in dobro starejo. Take mline prodaja Ph. Mayfarth na Dunaji po 65 gld. Zdrobljeni storži, nekoliko namočeni, tečni so celo toliko, kolikor rezanica. Z vročo vodo poparjeni ali skuhani teknejo tudi prasičem.

Program

delitve premij za govejo živino,

ki bodo

v Šentvidu pri Zatičini v ponedeljek 29. septembra, v Kamniku v soboto 4. oktobra in v Vipavi v soboto 11. oktobra t. l.

Slavni deželni odbor kranjski je na predlog c. kr. kmetijske družbe Kranjske blagovolil dovoliti, da se napravijo delitve premij za govejo živino in sicer v Šentvidu pri Zatičini za litijski pol. okraj, v Kamniku za kamniški pol. okraj in v Vipavi za postojinski pol. okraj ter je v ta namen dovolil potrebni denar.

Cilj in konec tej razstavi in delitvi premij je:

a) Da se živinorejci tega okraja s primerjanjem goved spodbudijo v napredek živinoreje in o njem poučijo;

b) da se razvidi vspeh, ki se je vzlasti s pripomočjo deželne in državne podpore dosihmal dosegel pri reji naše domače goveje živine.

1. Pravice do premij v Šentvidu imajo vsi živinorejci okrajnega glavarstva litijskega, v Kamniku okrajnega glavarstva kamniškega in v Vipavi okrajnega glavarstva postojinskega.

2. Do 9. ure pa mora vsa živina na mestu razstave biti, in sicer posebej junci, in posebej telice in posebej krave na ograjah privezane. Vsak lastnik mora sam skrbeti, da ima njegova živina hlapca ali deklo, ki živini streže.

3. Živina, katera hoče premije deležna postati, mora najmanj uže pol leta lastnina tistega gospodarja biti, ki jo razstavi. To mora razstavnik dokazati s spričalom svojega županstva.

4. Možje, kateri bodo sodili ob premiranji živine, se izbero po dotičnem predpisniku c. kr. ministerstva kmetijstva in se morajo ravnati po propisih za to določenih.

5. Kdor je premijo dobil, se mora s posebnim pismom zavezati, da bode spolnil vse kar imenovani ministerski predpisnik veleva ter da bode premirano goved najmanje eno leto za pleme obdržal.

6. V razstavo se pripuščajo:

junci (biki), hi so ½ do 3 leta stari,
breje telice, ki so najmanj 2 leti stare,
molzne krave, ki so imele eno, dvoje, tri, štiri ali k večem 5 telet.

Goved sme biti izvirnega Marijadvorskega, Muriškega Belansko-Pincgavskega plemena in pa mešana domača živina z zgorej imenovani 3 rodovi ali pa tudi z drugimi žlahtnimi rodovi ali pa tudi čisto domača žival.

7. Za lepo živino so določene premije takole;

I. premija za bike:	25	gld.
II. „ „ „	15	„
III. „ „ „	10	„
IV. „ „ „	10	„
I. „ „ telice:	20	„
II. „ „ „	10	„
III. „ „ „	10	„
IV. premija za telice	10	„
V. „ „ „	10	„
I. „ „ krave	20	„
II. „ „ „	10	„
III. „ „ „	10	„
IV. „ „ „	10	„
V. „ „ „	10	„

Od centralnega odbora c. kr. kmetijske družbe kranjske.

V Ljubljani dne 15. avgusta 1890.

Ivan Murnik, predsednik. **Gustav Pirc**, tajnik.

Premisleki po sklenenem letošnjem učiteljskem tečaji v Grmu.

Končal se je zopet učiteljski tečaj v Grmu. S tistimi, kateri so se še na Slapu vršili, bil je ta osmi. Udeležilo se ga je 15 učiteljev.

Kaj je dalo povod ustanovitvi učiteljskega tečaja na kmetijski šoli? Trojno prepričanje. Prvo je sledeče: Kmetijstvo na Kranjskem, posebno pa sadjarstvo, potrebno je brez izjeme povsod po vzdige. Drugo: Ljudski učitelj lahko dosti pripomore k povzdigi kmetijstva. Tretje: Kmetijski pouk na pripravnici v Ljubljani ni nikakor tak, da bi učitelji mogli kaj uspešnega storiti v povzdigo kmetijstva, posebno sadjarstva.

Tretje prepričanje je bilo najodločnejše, da je ustanovil učiteljski tečaj, v katerem se ljudski učitelji nekoliko ob deželnih, nekoliko ob državnih stroških poučujejo v kmetijstvu sploh, posebno pa v sadjarstvu. Sedaj pa vprašamo, je li z učiteljskim kurzom pravi smoter dosežen? Iz pravega strokovnjaškega premišljanja tega vprašanja izhajati more le odgovor — ne. Da bi učitelji v treh tednih, kateri so odločeni temu tečaju, ne storili, kolikor se v tako kratkem času storiti da, o tem ni niti najmanje dvomiti. Posebno v sadjarstvu, pač najvažnejšem predmetu tečaja učiteljskega, poučujejo se z besedo in praktičnim navodom udeležniki uže toliko, da postanejo popolnoma zmožni drevesnice napravljati, v njih pravilno drevje vzgojevati, drevje na stalno mesto presajati, tam pravilno gojiti ga itd. Seveda se toliko izuče le tisti, kateri iz pravega, resnobnega namena pridejo v tečaj, česar pa ni ravno vsem udeležencem in vsako leto videti. Naj si še toliko prizadevajo poučujoči učitelji in še toliko zanimajo udeležitelji, ves pouk je in ostane neki „sucus suci“. In kaj bi ne! V treh tednih naj se učitelji pouče v šestih predmetih, kateri sicer ob rednem pouku v kmetijski šoli več mesecev, da leta zahtevajo. Koliko časa pa se v teh treh tednih ne ubije? Letos n. pr. odpadlo je vsled prostih popoldnevov ob četrtkih in sobotah, vsled nedelj in praznikov, vsled rojstnega dne presvetlega cesarja, vsled preskušnje nič manj kakor 9 dni, tako da se je pouk istinito na 12 dni skrčil. Čas, določen učiteljskemu tečaju, porablja se res jako marljivo. Sleharni dan (razen prostega časa) je dopoludne 4 in popoludne 2 uri teoretičnega pouka. Vrhu tega so še, ako tudi ne vsak dan, pa vendar marsikateri dan praktične vaje, trajajoče po poldrugo ali dve uri, dopoludne in skoro toliko časa popoludne. Pri vsej tej veliki intenzivnosti hiteti morajo poučujoči učitelji vendar kolikor le mogoče s poukom, ker sicer premagajo premalo tvarine. Slušatelji so pa tudi odločno prevpreženi, kajti ob najhujši vročini po šest ur na dan sedeti ter poslušati, vrhu tega pa še pred poukom in po pouku praktične vaje imeti, to ni ravno kar si bodi. Učitelji, kateri pridejo v tečaj, žrtvovati morajo 3 tedne počitnic, poučujoči učitelji pa ravno zaradi tega učiteljskega tečaja nimajo nikakih počitnic. In kaj pa se doseže naposled z vsem tem? Odločno veliko premalo, kakor uže rečeno, le „sucus suci!“ Ljudski učitelj biti bi moral v kmetijstvu veliko boli podkovan, veliko bolj vsestranski izobražen, da bi mogel lepi nalogi „povzdigovati kmetijstvo“ po svojem stanu istinito ustrezati. Sedaj vprašamo pa še nekaj. Ali je pa morebiti pouk, katerega dobivajo ljudski učitelji v učiteljskem tečaji, po ceni? — Nikakor ne? Pouk 15 učiteljem stane nad 500 goldinarjev vsako leto. Kako popolnoma opravičeno, kako prekoristno bi pač ne bilo, k tej vsoti še 500 gld. dodati ter na učiteljski pripravnici v Ljubljani nastaviti stalnega strokovnega učitelja kmetijstva. Tam raztezal bi se lahko pouk na vsa štiri leta. V tem času, poučil bi lahko dotični učitelj pripravnike v najpotrebnejših vejah splošnega kmetijstva (poljedelstva živinarstva) temeljito teoretično, praktično pa v ljudskem učitelju odločno najkoristnejših panogah: v sadjarstvu, zelenjedarstvu, cvetličarstvu, čebelarstvu. Vrt okolo pri-

pravnice, drevesnica c. kr. kmetijske družbe, privatni vrtovi okolo Ljubljane bili bi strokovnemu učitelju kaj ugodni demonstracijski predmeti. Učiteljski pripravniki, in sicer vsi (ne pa le nekateri prostovoljci, kakor v sedanjem učiteljskem tečaji) bili bi primorani kmetijstva se učiti. Pouk bi se vršil polagoma, namreč primerno razdeljen, ne pa vihroma, kakor v učiteljskem tečaji. Pouk bi bil dosledno, kolikor potrebno, temeljit, ne pa površen. Denar, katerega bi strokovni učitelj stal, donašal bi vsej deželi stotere obresti. Zato je pač potrebno, in skrajni čas je vendar uže, da pričnejo naši deželni, od kmetijskih občin voljeni poslanci to reč v slavnem deželnem zboru resno, odločno razpravljati. Odlašati ni treba s tem vprašanjem pač nič več; kajti vzlic trtni uši, vzlic vedno veči kupčiji s sadjem, vzlic množečim se občilom (železnicam) potrebno je pač, da se osobito povzdigi sadjarstva največ pomoči naklon'. In tako urejen kmetijski pouk na učiteljski pripravnici gotovo ne bi bil posledunje, marveč najmočnejše pospešilo.

(Konec prihodnjič.)

Poučen izlet na grajščini Rakovnik in Mokronog.

V sirarnici ogledali smo si najpred sirno kuhinjo. Tu smo našli obilo poučnega gradiva. Na mah vzbudila je našo občno pozornost sredi kuhinje stoječa „centrifiža“ (separator), t. j. stroj za posnemanje smetane s pomočjo sredobežne sile. S tem strojem posnemajo namreč mleko takoj po molži ter dobivajo na ta način sladko smetano in sladko posneto mleko. Stroj gonijo z roko ter posnamejo v eni uri do 100 litrov mleka. Ker je posnemanje mleka s tem strojem nezavisno od toplote in letnega časa, priporočati je takovo napravo posebno velikim mlekarijam, kakeršne so zadružne ali pa po velikih gospodarstvih.

Iz sladke smatane izdelujejo fino surovo maslo ter je prodajejo v zavojih po $^1/_2$ in 1 $^k/_g$ na Dunaj. Za pinjenje jim rabi „holštajnski vertikalni stroj“, katerega sestavo smo si tudi ob enem ogledali. Iz posnetega sladkega mleka pa izdelujejo pusti sir po bohinjskem načinu, katerega nam je tamkajšnji sirar na drobno opisal. Razkazal nam je pri tem tudi različno opravo, ki je potrebna za napravljanje sira: kakor sirni kotel, nož, motič, stiskalnico itd. Naposled smo si ogledali še sirno klet, kjer je bilo videti par sto hlebov sira različne starosti od najmlajših, do popolnoma dozorelih (godnih). Kakor smo čuli iz ust sirarjevih, dobivajo iz 150 litrov posnetega mleka 1 hleb sira, ki je 9—10 $^k/_g$ težak.

Polni notranje zadovoljnosti s toliko poučnim gradivom iz raznih vrst gospodarskih, prišli smo iz sirne kleti, da si ogledamo naposled še najnovejši napredek kmetijski — napravo sladkega sena ali sladko ensilažo. V to nam je bilo iti iz „Doba“ na Št. Ruperško cesto, ki pelje v Mokronog. Brzo smo stopali po grajščinskem polji do sela Rakovnika, kjer smo sedli na vozove ter se odpeljali proti Št. Rupertu. Po kratki vožnji dospeli smo na lice mesta, kjer se visoko v zrak vzdiguje prav enostavna lesena zgradba, sestavljena iz štirih visokih, po kakih 5 $^c/_m$ narazen stoječih tramov, ki nosijo leseno streho, spodaj pa je nekoliko od tal dvignen oder, da se nanj naklada krma. Med tem tramovjem je seno stisneno s posebno vinto tako zelo, da je znotraj v kupu razgreto do 70° C toplote, kakor smo se osvedočili na poskusnem železnem drogu, v katerem je toplomer. Kako enostavna je vsa ta stvar, pa vendar kako umetalna iznajdba! Ker je bila naprava sladke krme že pojasnjena v „Novicah“ št. 25. z dne 18. junija t. l., ni mi treba še enkrat ponavljati. Iz dotičnega spisa je korist take naprave tudi preočividna, da bi jo tukaj zopet opisoval. Povedati je le toliko, da stiska krmo tram, ki je vrhu kupa na tlačeče droge počez položen in katerega privijajo z pomočjo vinte — takisto, kakor se stiska seno na senenem vozu. Tačas bilo je v stisnenem kupu 102 voza sena po 7 q teže, skupaj toraj 714 q. S to množino sena napolnili so o pričetku skoro ves prostor med tramovjem gori do strehe. Z vednim stiskanjem pa se je kup znižal, in prostornina zmanjšala se je za dve tretjini, tako da je zavzemal stisneni kup sena v tem času le še $^1/_3$ vsega prostora.

Toploto razgretega sena ravnajo s stiskanjem. V malo dneh razgreje se stisneno seno do 70° C. Z nadaljnim stiskanjem skrbe, da se jim krma ne pokvari ter da ostane zdrava do porabe. Da se jim kup preveč ne ugreje ter da vložena krma vsled presilne vročine ne porjavi (zogleni), to preprečijo tudi z močnejšim stiskanjem. Ko bi toraj toplomer kazal nad 70° C, stlači in stisne se s privijanjem vinte seno še bolj, in toplota se primeroma zniža. Za napravljanje sladkega sena treba v tem oziru pozornega ravnanja in pravilnega stiskanja. Na tem mestu nam je vnovič posebno pohvalno omenjati prizadevanja gospoda grofa za kmetijski napredek. Baš on je prvi, ki se je lotil na Kranjskem tudi te iznajdbe in katera se mu po dveletni izkušnji povsem dobro izponaša. Kakor v ostalem njegovem gospodarstvu, katero izkuša spraviti na stopinjo današnjim časovnim razmeram primerno, daje nam tudi v tem oziru najlepši vzgled. Iz kratka, on vnema in izpodbuja na vse mogoče načine k napredku.

Bilo je že okolu desete ure v noči, ko smo se ločili od tega mesta. Ob jasni noči ogledali smo si ta zadnji predmet, in gospod grof ostal nam je do konca zvest tolmač. Po zopetni srčni zahvali gospodu grofu poslovili smo se potem ter odpeljali v Mokronog, kjer nam je bilo prenočiti.

(Konec prih.)

---

*

Razne reči.

* **Krastača sovražnica gozdnih mrčesov.** Pri poslednjem shodu Harškega gozdnega društva poročal je nadgozdar Otto, da je preiskaval želodec krastači in našel v njem raznih gozdnih mrčesov.

* **Kako se privabi mleko?** Da privabiš mleko kobilam, kravam, kozam in ovcam, utri jim sesce in trebušne žile z žganjem, daj jim močnate krme in deni jih v gorek hlev. Če pa ta sredstva ne pomagajo, daj živinčetu na tešče janeževega semena v mleku. Kravi ali kobili daj ¼ litra semena v 1 litru mleka, ovci ali kozi pa pol manj. Če to sredstvo ne pomaga prvič, daj ga zopet kravi čez 48 ur. Prav gotovo bodeš dosegel namen svoj, če le žival ni bolna.

* **Jabolka in hruške** lahko razpošiljamo tudi ob hudem mrazu, ako jih denemo v sod ali zaboj in tega v drugega večega. Prazni prostor med obema napolnimo z rezanico, plevami ali s čim drugim.

Vprašanja in odgovori.

Četrti odgovor na 143. vprašanje: Glede pokončevanja praproti naj tudi jaz poročam, da je pri nas navada kositi jo okoli kresa, ker nas izkušnja uči, da se potem korenine najrajše posuše.

Mat. Robič na Jesenicah.

Vprašanje. 174. Goveda sploh, zlasti pa teleta močno trpe od muh, zato bi rad vedel, kako te sitnice pregnati iz hleva in s čim namazati govedi noge, da muhe na nje ne sedajo? (Fr. J. v Z.)

Odgovor: Na podobno vprašanje smo odgovorili uže v zadnji številki „Novic“ pod št. 173., zato Vas na to opozarjamo. Kaj več nam ni znanega, ker dosedaj nam ni še nihče poročal o kakem izkušenem sredstvu.

Vprašanje 175. Rad bi vedel, kako kokljam, ki nečejo nehati kokati, to odpraviti? (Fr. J. v Z.)

Odgovor: Običajno sredstvo kokljam kokanje pregnati je, hladiti jih po parkrat na dan v mrzli vodi. V ta namen se koklja ujame ter za par minut drži do vrata potopljena v mrzli vodi. Morda je kje drugje kako drugo sredstvo v navadi, zato prosimo poročil izmed čitateljev našega lista.

Vprašanje 176. Vsled članka v „Novicah“ nabral sem dva polovnjaka borovnic. Ker pa nisem imel prilike prodati jih niti žgati, zato sem jih po nasvetu prijatelja svojega zabil v polovnjaka, a sedaj ne vem, kaj bi ž njimi storil, da bi ne imel škode. Prosim pouka. (S. K. v Š.)

Odgovor: Ako so borovnice v sodu ostale zdrave, t. j. ako niso zgnile, lahko jih žgete ali pa naredite vino iz njih.

Vprašanje 177. Naznanite mi v „Novicah“, katera sadna stiskalnica je najboljša in najbolj priprosta ter kako bi se dala pri nas napraviti, ker hočemo delati mošt, sadje je namreč obilo obrodilo. V lanskih „Novicah“ št. 3., 4. je narisana sadna stiskalnica, ki je res priprosta, pa ne vem, če je dobra za mošt ali ne. Blagovolite mi to naznaniti. (Fr. P. v Č.)

Odgovor: Sadna stiskalnica, ki je narisana v 26. številki lanskih „Novic“ letnika, je le za izdelovanje sadnega soka, t. j. malinovca, praže ali češane. Za stiskanje svežih jabolk ali hrušek mora pa biti velik pritisek in zategadelj tudi močna stiskalnica. Vse stiskalnice, ki rabijo za grozdje, dobre so tudi za sadje, in bolj priprostih takih stiskalnic, ki se dado tudi pri Vas doma narediti, ni, nego so vinske stiskalnice, ki rabijo na Dolenjskem ali Vipavskem. Morda si jih kje v bližini sami ogledate, ali pa Vam kedo razjasni in popiše, kakšne so, saj so pri Vas gotovo ljudje, ki hodijo po vino na Dolenjsko ali v Vipavo ter so tam videli take stiskalnice. Ako si pa hočete boljšo omisliti, t. j. železno, oglejte si jo pri g. A. Druškoviči v Ljubljani na mestnem trgu, ali pišite za cenik Ignaciju Hellerju na Dunaj. Heller Vam lahko postreže s slovenskim cenikom.

Vprašanje 178. Ali kaže letos kaj sadna kupčija ali ne? Prav nam bode to vedeti, da znamo sadje za kupčijo bolj skrbno spravljati. (Fr. P. v C.)

Odgovor: Sadna letina, t. j. kar se tiče jabolk, je po vsej srednji Evropi malo prida, in bržkone bode sadna kupčija precej živahna. Kolikor smo dosedaj čuli, jeli so se sadni trgovci uže oglašati. Tudi kupčija z namiznimi jabolki v Trst utegne letos biti dobra, ker imajo kraji, ki navadno zalagajo Trst z jabolki, letos zelo slabo sadno letino. Na vsak način Vam svetujemo sadje skrbno obirati in hraniti, ker ga bodete letos gotovo lahko in dobro prodali.

Vprašanje 179. Imam zidano in oblokano žitnico uže 9 let. Sedaj so prišle miši vanjo, in nobeno sredstvo ne pomaga, da bi jih pregnal. Na več mestih so miši predrle zid, ki ga pa nikakor ne morem zadelati, da bi ga zopet ne prerile. Ali je kako sredstvo, da bi se miši odkrižal, ali da bi se jim veselje do vrtanja po zidu pregnalo? (J. Gr. v K.)

Odgovor: Navadna in tako rekoč edina sredstva miši preganjati so pasti in strup, a najboljše sredstvo je dobra mačka. Luknje ali rove od miši bodete pa le tedaj z uspehom zazidali, ako primešate malti zdrobljenega stekla (glaževine). Miš skozi tako malto ne more riti, ker si precej močno rani rilec.

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

186.

Peak-Downs. Clermont. Od divjakov napaden in ranjen.

Ta krajina nima življenja, mori jo neznosna vročina. Prst je debela, in ko bi imela dovelj vlage, bila bi jako rodovita. Dežuje tu navadno samo novembra, decembra in januvarija. Ali ne dežuje tako, kakor pri nas, kar lije kakor iz vedra, in v malo dneh je vsa krajina pod vodo. Tudi grmi zelo dokler dežuje, potem nastopi zopet suho vreme. Nekatera leta dežja celo ni ne. Ob takem deževnem času zraste visoka trstikasta trava. Vsled moče se napravi toliko blata, da človek skoro ne more naprej, nikari težka žival. Ali kmalu na to začne solnce z novega pripekati, in zemlja se izsuši tako, da človek brodi kakor po gostem pepelu. Na dolgo in široko ni vode, trava se posmodi, nikjer ne ugledaš ne zverine ne ptiča, vse je mrtva pustinja. Zato pa ta kraj ni za naseljevanje, ostane tudi na dalje pust in neobljuden.

Na potu po teh izžganih krajih sem trpel s početka neizmerno žejo, kar mi je potovanje zelo težilo. Se le pozneje sem spoznal neko drevo, s katerim je premodra stvarnica te žalostne kraje obdarila. Deblo tega drevesa je dva do tri sežnje visoko, ob sredi je močno in široko, pri korenu in zgoraj pa drobnejše. Angleži je nazivajo „botle-tree“. Drevo to ima v sebi prijeten sok. Ako nasekaš skorjo, leze iz drevesa tekočina, ki si jo potnik prav lahko nalovi. Da ni tega drevesa, bilo bi potovanje po teh končinah skoro nemožno.

Šel sem dalje in prišel v krajino, v katerej je bilo dosta strug, takej strugi vele „creek“. Ali vsaka je bila mestoma že usehla. Slednjič sem dospel v Clermont. Tu je poslednja policijska postaja avstralijska na severnej strani. Mesto samo je imelo ta čas nekaj gostilnic, navadnih prodajalnic in do sto drugih hiš. Tu je bil policijski urad in filijala banke rockhamptonske. Mesto je bilo ustanovljeno ne davno, takrat ko so bili v okolici zlate žile osledili. Za mojega prihoda v zlatih rudnikih clermontskih niso več kopali, ker ni bilo dosta vode za pranje zlata. V tej krajini je malo gora, samo tu pa tam se vlečejo mala navršja, in po dolinah ob strugah, ki so po deset mesecev suhe, dobiva se nekaj malega zlata. To so kratke žile, ki ne gredo globoko v zemljo, komaj po dva do tri čevlje. Največja jama je bila osem črevljev globoka. Pred letom je kopalo tu mnogo Kitajcev, ali pomanjkanje vode jih je prisililo, da so kopanje ustavili. Take naselbine kmalu razpadejo. Kakor hitro zlato poide, ali se ne dade z uspehom dobivati, koj se diggerji izselijo. Zgrme koj tje, odkoder je prišla novica, da so novih zakladov osledili.

Ker mi ni kazalo tu ostati, spustil sem se dalje na sever, in prišel sem v krajino, kjer so se vrstile ravnine z navršji; tudi tu je bilo malo zlata. Na mnogih mestih sem vrtal in dobil zlato, ali kaj mi je pomagalo, ko pa vode ni bilo za izpiranje zlatonosne gline. Pomikal sem se k reki, katerej vele Beliando. Na potu sta skočila z gošče proti meni dva divjaka, vsak je držal v roki tomijak. Zahtevala sta tobaka. Ker ne kadim, odbil sem ju na kratko, češ, da tobaka nimam. Nezaupno sta me hodila gledat, naposled sta mi hotela žepe preiskati. Stopil sem nekoliko korakov nazaj, ker ni pametno pustiti divjaka k sebi, utegnil bi zamahniti s tomijakom. Pograbim revolver in namerim. Tega sta se tako ustrašila, da sta kar koj v goščo se zgubila.

Slednjič sem prišel k omenjenej reki. Postavim na bregu šator, skuham čaj, spečem kruha v pepelu, in potem ležem k počitku. Kmalu zaslišim šumenje. Menil sem, da je emu ; ta žival se namreč rada prikrade prav v šator. Vzdignem glavo, ali kako se zgrozim, ko ugledam šator svoj obkoljen od divjakov, mož, žen in dece, vsega vkup do 200 glav. Žene so držale v rokah kopja svojih mož, a možje so zamahvali z bumerangi. Preden sem se mogel spraviti na noge, dobil sem po grbi z bumerangi in nili-nili. Divje brlizganje in kričanje se je razlegalo po okolici. Mrak me je objel, brezzaveden sem obležal.

Prav ta čas je šel mimo nadzornik bližnje govedarne. Opazil je, da se nekaj godi, ali se ni upal prav blizu. Šele potem ko so divjaki odšli, prihitel je k meni in prinesel v klobuku malo vode. Izpiral mi je obraz, dolgo nisem spregledal. Imel sem veliko rano nad levim očesom, in me je zelo bolela. Nekaj zob je bilo izbitih, in kri sem pljuval. Suknja, v katerej sem imel zašite mnoge souverene, volnena odeja, revolver in smodnik, vse je šlo. Ko mi je squatter pomagal za prvo silo, hitel je na postajo in poslal pome dva možaka z vozom. Naložila sta me in pripeljala pod varno streho. Povest o divjosti in bojevitosti severnih Avstralijcev toraj ni izmišljotina. Ovčarji, a zlasti Kitajci, kateri so se s teh krajev vračali, vedeli so dobro kako je, in prav so imeli, da so me svarili. Tukajšnji divjaki malokedaj prihajajo v dotiko z naselniki belega plemena, zakaj polnočne krajine so dosedaj zelo redko naseljene. Tu žive domačini v bujnej nezavisnosti in divjosti, klatijo se po odležnih krajih, po gostem grmovju, po lesih, zlasti pa ob rekah, kjer jim ribolov daje pičle hrane. Belce smatrajo za svoje neprijatelje, ker so jim po sili zemljo vzeli, in zato se navadno sovražno do njih vedejo. Pa tudi squatterji so dosta potov brez potrebe neuljudni in surovi do domačinov, ne trpe jih blizu svojih bivališč, pode jih od sebe, in dosta potov jim radi malenkostij vsakojake neprijetnosti in krivice delajo. S tega nam je jasno, zakaj severni divjaki belcem ne zaupajo, in kdo bi se čudil, če se domačin za prestale protivščine znosi nad belcem, kedar se mu priložnost ponudi.

Dober poznavatelj avstralijskih divjakov James Morril, ki je za mojega bivanja v severnej Avstraliji umrl v Port-Denisonu, zagovarjal je jako iskreno črne svoje drugove, mej kateri.i je preživel skoro dvajset let kot jetnik. Krepko je branil divjake proti pritožbam, ki so se čedalje huje nanje vsipale. Videti pa je, da je sodba Morrilova bila enostranska, in je z osebnih nagibov v marsičem držal z bivšimi svojimi drugovi.

Squatterji govedarne, na katero so me pripeljali, niso šli za zločinci, ker so dobro vedeli, da je črna tolpa s strahu sedaj že daleč v lesovih. Tudi lastniki ovčarn in govedarn žive v neprestanem strahu pred domačini, kateri groze njihovemu imetju in življenju. Zato se neradi v prepire spuščajo, ker se boje, da bi njihove bojevitosti proti sebi še bolje ne podkurili. Ko sem se pocelil, začel sem premišljevati o tem, da bi pred kot pred dospel k zalivu karpentarskemu.

Ta čas sta bili blizu zaliva že dve naselbini na državne stroške ustanovljeni, enej se je reklo Carpentaria, enej Adamsbay. Tudi so napravili že več govedarn. To vse in znano prerokovanje prirodoznanca Clarka, da bode sever avstralijski kedaj bogat zlata, vleklo me je z nepremagljivo močjo dalje na sever. Pot sedaj ni bil več tako težaven, zakaj od tu se širijo skoro same ravnine, in je možno skoro vedno v ravnej črti potovati.

Stanovniki postaje, v katerej sem dobil zavetje in prijateljski sprejem, bili so sami že po dvakrat z vozom v Adamsbayu, in so mi dobro dopovedali, kodi vodi najkrajši pot, in kje se more voda dobiti. Tudi so me poučili, kako naj se obrnem na vzhodno stran, da potem brez težav pridem v naselbino in pristanišče Port-Denison, ako bi ne mogel nikakor več prodirati proti severu.

Pripravljal sem se ves vesel na pot. Poslednjega dne sem kupil od ovčarja staro puško in zalogo smodnika, nalil si nekoliko sekanine, da bi mogel mej potom kaj ustreliti. Tako orožen sem se poslovil od gostoljubne postaje.

187.

Burke. Nova drugova.

Mej potom nisem zadel ob nobeno posebno oviro. Prihajal sem pa često na mesta, na katerih so nedavno divjaki taborili, to sem spoznal s stopinj golih nog v pesku. Z divjaki samimi se nisem nikdar srečal. Po noči sem slišal vrlo pogosto od daleč njihovo petje, kričanje in brlizganje, ali gledal sem, da se ž njimi ne snidem. S potrebno hrano so me oskrbovali razni ptiči, ki sem jih mej potom strelal, zlasti neki ptič, ki je velik kot naš puran, in ga tu navadno „tirkels“ nazivajo. Teh ptičev je tu neizmerno mnogo.

Krajina, po katerej sem potoval, ni zanimiva. To so enolične ravnine, pokrite z bujnim grmovjem, po katerem se ziblje in mrgoli mnogo živalij, zlasti kač in razne druge čudne lezerčine. Povsodi je vse živo tudi zelenih kosmatih gosenic, ki napravljajo hudo srbečino, ako se jih dotakneš. Po vrhu pleše tu na milijone moskitov in drugih veš, ki potnika grozno mučijo. Tu pa tam ugledaš pojedina navršja, in po dolinah se nahaja zlato, ali povsodi v tako malej množini, da ni vredno se dela lotiti. Krajine te so še le malo let poznate, a vendar se sedaj že mnogo potuje po vseh straneh. Preiskali so jih še le v najnovejšem času.

Leta 1860 je odpravil guvernement viktorijski novo odpravo z glavnega mesta v ta namen, da prehodi Avstralijo po notranjih krajih z juga na sever do samega zaliva karpentarskega. V ta namen je dal guvernement pripeljati z vshodne Indije 24 kamel. S temi kamelami in z množino konj je odprava pod vodstvom Roberta Burkea nastopila nevarni pot. Vsem poprejnim odpravam je slaba pela; brzo so se povrnile brez uspeha in grozno zdelane; nekatere so tudi izginile brez sledu. Odprava Burkeova pa je prva prodrla srečno skozi puste pokrajine notranje Avstralije, in je slednjič dospela k samemu zalivu karpentarskemu. Guvernement, dobivši novico o tem srečnem izidu, poslal je koj po morju parobrod v zaliv, da odpravo v Melbourne pripelje. Ali ponosni Burke ni šel na parobrod. Izročil je vse svoje spise in popise kapitanu ter izjavil, da se hoče tudi nazaj vrniti po suhem, da tako notranje kraje še bolje preišče. Zahteval je samo to, da mu z Melbourna druga odprava naproti pride do tako zvanega Coper-Creeka. Parobrod je odplul, a Burke s spremniki se je vračal po suhem.

Guvernement je res poslal novo odpravo, ki je smelega preiskovalca pri določenem mestu pričakovala. Ker pa Burke s spremniki ni prišel od nikoder, da si je določeni čas že davno potekel, in ker je po vrhu odpravi tudi zaloga že pohajala, bila je slednjič primorana zapustiti Cooper-Creek. Menila je, da se Burke morda v drugem smeru vrača.

Mej tem se je Burkeu in drugovom njegovem slabo godilo. Tresla jih je mrzlica, katera v severnih krajih avstralijskih strašno razsaja. Umrl je mož za možem, hrana je pošla, kamele in konji so se razkropili v pustinjah, ali pa so lakote in žeje pocepali, tako da je naposled od cele mnogoštevilne družbe prilezel na Cooper-Creek edini Burke s svojim drugom Kingom. To je bilo samo malo dnij po tem, ko je omenjena odprava to mesto bila zapustila.

(Dalje prih.)

Politične stvari.

Bombe v Trstu.

Minuli teden govorile so štirikrat bombe v avstrijskem Trstu. V soboto zadela je bomba učenca od vredništva „Adrije“, ki ne bode lahko odšel smrti in je v najboljšem slučaju za vedno zgubil eno oke.

To sicer sama na sebi ni tako dogodba, da bi načelniki naše vlade morali pričenjati vojsko, ako bi se

vprašanje vrtilo samo krog smrtne nevarnosti enega učenca zavolj enega razpoka v Trstu, toda govorica tržaških bomb ima vse večji pomen; razpoki bomb v Trstu pomenjajo spuščaje kužnega raka, ki razjeda že dolgo let život avstrijske države na jugu.

Ne segamo nazaj na leta pred 1848, 1859 in 1866, to so znane zgodovinske dogodbe, naglašamo pa, da je laško junaštvo od nekdaj z nekako privilegijo govorilo v zavratni govorici bomb ali pa strupa.

Ali oglejmo si zadnjih 26 let, tu nahajamo sicer teženje laških politikov v južnih Tirolah na združeno Italijo, akoravno njihovo narodnost varuje vlada kakor nemško v Trstu, izrekoma pa nahajamo poleg tega po vsem vredjeno in silovito veleizdajsko delovanje, ki meri izrekoma in brez ovinkov proti Avstriji.

Od kod ta prikazen?

Nikakoršne bistroumnosti ni treba, odgovoriti na to! prime se z roko, to vidi tudi slepec. To prihaja od tod, ker na Primorskem, izrekoma v Trstu in Istri, politično oblast imajo v rokah možje velikolaškega srca, kateri vedoma ali nevedoma delujejo za iridento, s tem varujejo z laškega prihajajoče zarotnike. Poglejmo si samo domovinstvo uradnikov, slug in stražnikov tržaškega magistrata, kateri posluje namesto c. kr. okrajnega glavarstva, ogledimo si nekoliko mestni odbor tržaški in njegove sklepe, ki se tičejo avstrijskega domoljubja in ne pozabimo, da je ta mestni odbor oblast, iz čegar rok magistratni uradniki in vsi drugi organi sprejemajo kruh in pa navodila za delovanje. Primerimo konečno samo memogrede delovanje poreškega škofa nasproti lahonstvu z onem, ki nam ga v čistem domoljubji kaže tirolski knezoškof Valussi. Ako vsega tega ne preziramo, ne bodemo se več čudili, da vidimo v Trstu v veseli rasti v krasnem cvetu, iridentovske bombe.

Le malo tednov je, od kar je iridenti neprijazna sapa pripihala s Tirolskega preko Dunaja z razpustom iridentovskega društva „Pro Patrija“. Koliki hrup zagnali so takrat laški in lahonski listi in sedaj v Trstu nadaljujejo svoje tihotapske in zavratne ugovore z bombami.

In ravno ker je večji del policijskega oblastva v rokah onega oblastva, kateremu so poveljniki znani in delujoči pristaši lahonske stranke v Trstu, policija ne pride na sled nobenemu hudodelniku.

Vlada vse to vidi, vlada sliši že dolgo let bombine zavratne klice iridente, ona ne more preslišati, kar sliši ves svet in venda smo še danes prisiljeni zopet vprašati, kako dolgo še pustila bode vlada gospodariti na Primorskem nasprotnikom našega cesarja in naše države!

Naši dopisi.

Črnivrh pri Polhovemgradcu dne 30. avgusta 1890. Kakor mnogokje drugod, tako je tudi pri nas razsajal dne 25. avgusta zvečer strašanski vihar. Podiral je poslopja, ter sadna in gojzdna drevesa. Otresel vse, še nezrelo sadje raz drevja, katero je še ostalo.

Tako je podrl v našej občini dva hleva in enajst kozolcev, kateri so bili z ovsem naloženi. Slamnate strehe je povsod več ali manj razdrl. Ceni se škoda okrog 1500 gld., toraj silno mnogo za našo revno občino.

Letina je srednja tukaj. Naželi so veliko, namlatili pa srednje. Krompir jel je črneti. Ajda je prav majhna zarad suše ostala. Koruza, katera že itak pri nas kasno dozori, je vihar polomil in podrl, da se bode težko dopolnila. Sadje, ki je kazalo, da bo prav dobro obrodilo, je sedaj skoro popolnoma otreseno. Jesen, kakor pri nas pravijo, bode slabo dala.

Iz Ljubljane. — **Njegova dobra dela ga bodo spremljala k nebu.** Ko smo povodom smrti nepozabljivega gospoda Fr. Kotnika pisali o njegovi veliki dobrodelnosti, nismo dvomili, da si bode pokojni tudi še daljne spomine svoje dobrodelnosti stavil, in to je res storil v svoji oporoki, v kateri razpolaga z izdatnim imetjem: Fr. Kotnik volil je namreč vbogim svoje občine 3000 gld., prostovoljni požarni brambi na Vrdu 500 gld., prostovoljni požarni brambi vrhniški 200 gld., olepšavnemu društvu vrhniškemu 500 gld., cerkvi sv. Antona na Vrdu 500 gld., Matici slovenski 1000 gld., Ciril in Metodovemu šolskemu društvu 500 gld, študentovski kuhinji v Ljubljani 500 gld. vbogim učencem vrhniške ljudske šole 200 gld. Vsa ta volila so in ostanejo vedno žive priče dobrotlivosti, blagosrčnosti in pa gorečega domoljubja izglednega narodnjaka Franc Kotnika, čegar spomin naj nam bode vedno nepozabljiv!

— **Osebna vest.** Prevzvišeni gospod grof Karol Hohenwart vrnil se je danes s svoje grajščine Radne nazaj na Dunaj.

— **Vesela prikazen.** Do sedaj nismo imeli prilike veseliti se naklonjenosti našega naučnega ministra baron Gautsch-a, izrekoma Kranjsko mesto ne bode pozabilo, čegava roka je storila konec tamošnji nižji gimnaziji. Med tem kažejo nekateri čini Gautsch-ovi, da si je vendar marsikaj premislil. Mesto Roveredo dobi zopet svojo višjo gimnazijo, mesto Steier svojo višjo realko, dalmatinsko mesto Kotor dobi zopet svojo gimnazijo. Kar pa takoj nam Slovencem postane pomenljivo, je imenovanje slovenca Henrik Schreinerja za vodjo učiteljišča v Mariboru, za kar ministru radi izrekamo priznanje, da je s tem imenovanjem pokazal pravičnost za slovenske duševne potrebe. Morebiti, da se ne motimo, ako sodimo, da bode minister Gautsch morebiti v kratkem po doslednjem premišljevanji prišel do sklepa, da bo višja gimnazija v Kranji enako vstrezala potrebam države, posebno glede na politične razmere Primorske, kakor tudi ukaželjnosti Slovencev in izrekoma potrebam izredno ukaželjnega prebivalstva Gorenjske in

pa z veliko požrtovalnostjo združenim gorkim željam Kranjskega mesta.

— **Imenovanje.** Naučni minister imenoval je dosedanjega gimnazijskega profesorja Henrik Schreiner-ja za vodjo učiteljišča v Mariboru; minister notranjih zadev pa je imenoval c. kr. vladnega tajnika Gustava Del-Cota za okrajnega glavarja, okrajnega komisarja Otona viteza Vesteneka pa za vladnega tajnika na Kranjskem.

— **Vabilo na naročbo.** V rokopisu imam pripravljen „slovenski zemljepisni altas“, ki bode v prvi vrsti raznovrstnim slovenskim šolam primeren. Ako dobim dovolj naročnikov, hočem ga sam založiti, čeravno se mora v tako delo vtakniti veliko denarja. Uljudno vabim toraj vseskupno slovensko občinstvo na obilo naročbo prvega slovenskega zemljepisnega atlasa, česar cena bode 1 gld. Naročnine ni treba naprej pošiljati.

Ivan Lapajne, šolski ravnatelj.

— **Višji gozdarski svetovalec Salzer** imenovan je za ministerskega svetovalca; znani hišnik in podjetnik dr. Oskar Pongratz povzdignjen je v plemeniti stan.

— **Prof. dr. Stanger** izvoljen je z veliko večino v mestni skupini Voloska v deželni zbor Istrski.

— **Mejnarodni kmetijski shod** bode od 2. do 6. septembra t. l. na Dunaji. S Kranjskega se udeležita shoda v imenu kmetijske družbe gospod predsednik ces. svetnik Ivan Murnik ter družbeni tajnik Gustav Pirc.

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja. — Včeraj bil je odtvorjen po poljedelskem ministru grofu Falkenhaynu mednarodni deželni in gospodarski kongres, v prisotnosti naučnega ministra. Poljedelski minister pozdravil je vdeležence ter jih zagotovil vlade pri posvetovanji in sklepanji shoda. Posvetovanja vdeležajo se zastopniki južne Avstralije, Danskega, Nemčije, Anglije, Francoske, Italije in odposlanci mnogih kmetijskih društev teh držav.

Cesar vdeleževal se je minule dni vojniških vaj v Vöklabrucku, katere je večinoma preprečilo deževanje. Sinoči odpeljal se je cesar k vojaškim vajam v Tešin.

V ponedeljek je osebni vlak na Franc-Jožefovi železnici med Dunajem in Nussdorfom skočil iz tira, dve osebi ste teško, pet pa lahko poškodovanih.

Ogerska. — Minulo soboto imeli so ogerski ministri posvetovanje zaradi proračuna za leto 1891. in izrekoma pričakovalo se je pri tej priliki rešitve vprašanja glede razdružitve Ogerske pri Avstrijski pogodbi z društvom Lloyd. Vse kaže na to, da se hoče Ogerska popolnoma otresti te tako rekoč mednarodne zveze z Avstrijsko, ker je očividno prav s tega namena podpirala drugo brodarsko društvo „Adrija“, katera že vzdržuje pomorsko zvezo Ogerske preko Reke.

Z ravno tega stališča snuje Ogerska tudi lastno podonavsko brodarsko društvo poleg „Donau-Dampfschiffart-Gesellschaft“, za podonavski promet. Vse to more doseči Ogerska in svoj čas morebiti tudi svojo vojno, katere velik del mu sedaj vzdržuje Avstrija, toda doživeti mora Ogerska tudi, da ji tudi Avstrija ne ostane več kupec za ogersko žito, živino in moko in potem se bode pokazalo, komu več koristi zveza Ogerske z Avstrijo.

Nemška. — Cesar vrnil se je z Ruske in časniki vedo mnogo pripovedovati, kakor da bi se shod ne bil vršil v popolno zadovoljnost nemškega cesarja, pa tudi ne v zadovoljnost ruskega cara.

Pravijo, da je bil začetkom razgovor obeh cesarjev živahen in vesel, ko je pa cesar začel razpravljati Bolgarsko vprašanje, je pa baje car naenkrat omolknil in prejšnje prijatelsko občenje je prenehalo.

Najnovejše vesti.

Z Dunaja. — Cesar je vojnemu poveljniku v Serajevu včeraj dal s Vöklabrucka sledeče brzojaviti: „V zadostenje mi je, da vam morem izreči svojo zadovoljnost o posebno dobrim izgledanji, vedenji in izurjenosti obeh sedaj tukaj bivajočih batalijonov bosensko-hercegovinskih pešpolkov“.

Tukajšnji nemški listi poročajo z unanjih nemško-liberalnih listov, predstoječi premembi pri vladi, da je nedognana češko-nemška poravnava in pa Mickijevičeva svečanost pri cesarju rodila željo, obdati se z nemškim ministerstvom in da ima baje knez Schönburg nalogo pogajati se z nemško liberalci.

Češki listi na to odgovarjajo, da se s takimi strašili ne dajo goniti k poravnavi v onečastenje Čehov.

Žitna cena

v Ljubljani 30. avgusta 1890.

Hektoliter: pšenice domače 6 gold. 66 kr. — banaške 7 gold. — kr. turšice 5 gold. 87 kr. — soršice 4 gld 55 kr. — rži 4 gold. 71 kr. — ječmena 4 gold. 39 kr. — ovsa 3 gold. 09 kr. — ajde 5 gold. 20 kr. — Krompir 3 gold. 03 kr. 100 kilogramov.

V Kranji.

Hektoliter: Pšenica 6 gold. 18 kr. — Rrž 4 gold. 55 kr. — Oves 2 gold. 60 kr. — Turšica 4 gold. 54 kr. — Ječmen 1 gold. 22 kr. — Ajda 4 gold. 22 kr. — Slama 100 kilogr. 1 gold. 60 kr. — Seno 2 gold. — kr. — Špeh 1 kilog. 44 kr.

Odgovorni urednik Gustav Pirc. — Tisk in založba: J. Blasnikovi nasledniki.